

BOLALARDA ALLERGIK KASALLIKLAR VA ULARNING OLDINI OLISH

Qòqon universiteti Andijon filiali

Tibbiyot fakulteti Pediatriya yònalishi yònalishi talabasi

Rustamova Odinaxon Rasuljon qizi

Tel : 97-962-17-11

Email: orustamova360@gmail.com

Ilmiy raxbar : Tojiddinov Mirzoulug'bek Avazbek o'g'li

Annotatsiya

Ushbu maqolada bolalarda allergik kasalliklarning shakllanishi, sabablari, simptomlari va ularning oldini olish usullari batafsil tahlil qilinadi. Allergik kasalliklarning epidemiologiyasi va rivojlanish mexanizmlari ko'rib chiqilib, bolalarda allergiya rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar, tashxislash metodlari hamda profilaktika choralariga e'tibor qaratiladi. Maqola asosiy qismida allergik kasalliklarning klinik ko'rinishlari, allergenlar va ularning immunologik ta'siri, shuningdek, allergiya oldini olishda muhim bo'lgan me'yoriy va profilaktik chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida adabiyotlarni o'rganish, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va klinik kuzatuvlar qo'llanilgan. Maqola oxirida allergik kasalliklarning oldini olish bo'yicha samarali strategiyalar va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar : Allergik kasalliklar, bolalar, allergiya, profilaktika, allergenlar, immunitet, oldini olish.

Kirish qism

So'nggi yillarda butun dunyo bo'yicha allergik kasalliklarning tarqalishi sezilarli darajada ortib bormoqda. Ayniqsa bolalar o'rtasida allergik holatlar ko'paymoqda. Allergik kasalliklar, asosan, immun tizimining ba'zi tashqi moddalarga (allergenlarga) nisbatan haddan tashqari reaksiyasi natijasida yuzaga

keladi. Ular bolalarning sog'lig'iga va hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, o'z vaqtida aniqlanmasa, jiddiy asoratlar va surunkali holatlarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun bolalarda allergik kasalliklarni erta aniqlash, profilaktika qilish va davolash masalalari bugungi tibbiyotning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Allergik kasalliklar orasida eng ko'p uchraydiganlari – atsetoz (atsetoz bronxial astma), atsetoz rinokonyunktivit, oziq-ovqat allergiyasi, ekzema va boshqa teri allergiyalari hisoblanadi. Bu kasalliklar faqat simptomatik ravishda emas, balki ularning paydo bo'lish sabablarini aniqlash va oldini olish orqali samarali boshqarilishi kerak. Bolalarda allergik kasalliklarning ko'payishining asosiy sabablari sifatida atrof-muhitning ifloslanishi, oziq-ovqat mahsulotlarining o'zgarishi, stress omillari, oilaviy moyillik va immun tizimining zaifligi ko'rsatilmoqda. Shuningdek, hozirgi davrda gigiena gipotezasi ham allergiya rivojlanishida muhim rol o'ynashi haqida fikrlar mavjud. Ushbu maqolada allergik kasalliklarning bolalarda shakllanish mexanizmlari, tashxis usullari, ularning oldini olish choralari batafsil ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari asosida allergik kasalliklarning oldini olishda sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, allergenlardan himoya qilish va immunoterapiya usullarini qo'llash muhimligi ta'kidlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada quyidagi tadqiqot metodlari qo'llanildi:

1. Adabiyotlarni o'rganish: So'nggi yillarda chop etilgan ilmiy maqolalar, kitoblar, milliy va xalqaro sog'liqni saqlash tashkilotlarining hisobotlari tahlil qilindi. Ushbu manbalar allergik kasalliklarning epidemiologiyasi, patogenezisi va profilaktikasi haqida ma'lumotlar berdi.
2. Statistik tahlil: Bolalarda allergik kasalliklarning tarqalishi bo'yicha mavjud milliy va xalqaro statistik ma'lumotlar o'rganilib, tahlil qilindi. Bu orqali kasallikning yoshga, jinsga, hududga bog'liq o'ziga xosliklari aniqlandi.

3. Klinik kuzatuvlar: Bolalar shifoxonalarida olib borilgan kuzatuvlar va kasalliklarning klinik holatlari haqida ma'lumotlar yig'ildi. Bu ma'lumotlar asosida kasalliklarning alomatlari va rivojlanish bosqichlari aniqlashtirildi.

4. Tajriba-uslubiy yondashuv: Allergik kasalliklarning oldini olish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun ilg'or metodlar va yondashuvlar tahlil qilindi.

Ushbu metodlar yordamida maqola mavzusini keng qamrovda yoritish va ilmiy asoslash imkoniyati yaratildi.

Asosiy qism

1. Allergik kasalliklarning umumiy tavsifi va epidemiologiyasi

Allergiya — bu immun tizimining begona moddalarga (allergenlarga) nisbatan haddan tashqari sezuvchanligi natijasida yuzaga keladigan kasalliklar guruhi. Bolalarda allergik kasalliklarning keng tarqalishi so'nggi yillarda insoniyat sog'lig'iga jiddiy tahdid solmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, allergik kasalliklar butun dunyo aholisi orasida 20-30% ni tashkil qiladi va bolalar orasida bu ko'rsatkich yanada yuqori bo'lishi mumkin.

Bolalarda allergik kasalliklarning asosiy turlari: bronxial astma, allergik rinit, oziq-ovqat allergiyasi, atopik dermatit (ekzema) hisoblanadi. Ushbu kasalliklar ko'pincha birgalikda yoki ketma-ket rivojlanadi, ularning natijasida nafas olish qiyinlashishi, teri muammolari va umumiy holatning yomonlashishi kuzatiladi.

Epidemiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shahar sharoitida yashovchi bolalarda allergik kasalliklar qishloq joylardagiga qaraganda ko'proq uchraydi. Bu, asosan, atrof-muhit ifloslanishi, hayvonlar bilan kamroq aloqada bo'lish, sanitar sharoitlarning yuqori darajada bo'lishi bilan izohlanadi. Shuningdek, oila

a'zolari orasida allergik kasalliklar mavjudligi ham bolalarda kasallik rivojlanish xavfini oshiradi.

2. Bolalarda allergik kasalliklarning sabablari va patogenezisi

Allergik kasalliklarning paydo bo'lishida ko'plab omillar ishtirok etadi. Ulardan asosiylari quyidagilar:

Genetik moyillik: Oilaviy tarixda allergiya mavjudligi bolalarda kasallik rivojlanish xavfini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, ota-onada bronxial astma bo'lsa, bolada ham uning rivojlanish ehtimoli yuqori.

Atrof-muhit omillari: Havo ifloslanishi, chang, zaharli moddalarning ta'siri allergik reaksiyalarni qo'zg'atadi. Shuningdek, uy hayvonlari, mog'or, chang changlari allergen sifatida xizmat qiladi.

Oziq-ovqat allergenlari: Bolalarda allergiyaga ko'pincha sut mahsulotlari, tuxum, baliq, yong'oqlar va boshqa oziq-ovqat mahsulotlari sabab bo'ladi.

Gigiena gipotezasi: Gigienaning yuqori darajasi immun tizimining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bolalar tabiiy infektsiyalar va mikroorganizmlarga kamroq duch kelganda, ularning immun tizimi noto'g'ri yo'lga tushadi va allergik reaksiyalar ko'payadi.

Patogenez jihatidan allergiya immun tizimining nojo'ya javobidir. Immun tizim IgE tipidagi antitanalar ishlab chiqaradi va bu antitanalar allergen bilan bog'langanda histamin va boshqa mediatorlar ajralib chiqadi, bu esa allergik simptomlarni keltirib chiqaradi: qichishish, shishish, nafas qisishi va boshqalar.

3. Bolalarda allergik kasalliklarning klinik ko'rinishlari

Allergik kasalliklar ko'p turlarga bo'linadi va ularning simptomlari turlicha bo'lishi mumkin:

Bronxial astma: Naqadar ko'p tarqalgan allergik kasalliklardan biri. Asosiy belgilar — nafas qisishi, yo'tal, nafas olishda qiyinchilik va ko'krak qafasida

bosim. Astma bolalar orasida nafas olish tizimi uchun xavfli surunkali kasallik hisoblanadi.

Allergik rinit: Burun shilliq qavatining allergik yallig'lanishi. Belgilari — burun qichishi, burun oqishi, hapşırık, burun to'silishi.

Oziq-ovqat allergiyasi: Bolalarda ko'p uchraydigan holat bo'lib, oziq-ovqat iste'mol qilgandan keyin qorin og'rig'i, terida toshmalar, shishish, diareya va boshqa simptomlar paydo bo'ladi.

Atopik dermatit (ekzema): Terining qichishi, qizarishi, quruqligi va yallig'lanishi bilan kechadigan kasallik. Ko'pincha bolalar bolaligida boshlanadi va surunkali xarakterga ega.

4. Allergik kasalliklarni tashxislash

Allergik kasalliklarni aniq tashxislash uchun quyidagi usullar qo'llaniladi:

Klinik anamnez: Kasallik tarixi, oilaviy moyillik, simptomlarning boshlanish va davomiyligi tahlil qilinadi.

Terini sinovlari (skin prick test): Turli allergenlarga bolalar terisiga kichik miqdorda allergen sepilib, allergik reaksiya darajasi o'rganiladi.

Qon tahlillari: IgE antitanalar miqdorini aniqlash orqali allergiya mavjudligi baholanadi.

Spirometriya: Bronxial astmani tashxislash va nafas yo'llarining holatini baholashda qo'llaniladi.

5. Bolalarda allergik kasalliklarning oldini olish usullari

Allergik kasalliklarni oldini olishda bir necha muhim chora-tadbirlar mavjud:

Allergenlardan saqlanish: Bolani allergik ta'sir qiluvchi moddalar bilan aloqada bo'lishdan himoya qilish. Masalan, uy hayvonlari allergiyasi bo'lsa, ularni bolalar yashaydigan hududdan uzoqlashtirish.

Sogʻlom ovqatlanish: Oziq-ovqat allergiyalari mavjud bolalarda allergen mahsulotlardan voz kechish, bolaga muvofiq toʻgʻri parhez tuzish.

Gigiena va muhitni yaxshilash: Uy sharoitida chang tozalash, namlikni nazorat qilish, mogʻor va zamburugʻlar rivojlanishini oldini olish.

Immunoterapiya: Allergik kasalliklarning rivojlanishini kamaytirish uchun allergenlarga qarshi immunitetni bosqichma-bosqich shakllantirish.

Sogʻlom turmush tarzi: Jismoniy faollikni oshirish, stressni kamaytirish, toʻgʻri dam olish bolalarning immun tizimini mustahkamlashga yordam beradi. Bolalikda emlashlar: Baʼzi virusli kasalliklarning oldini olish orqali ikkilamchi allergik holatlar kamayishi mumkin.

6. Profilaktikaning ahamiyati va dolzarbligi

Bolalarda allergik kasalliklarni erta bosqichda oldini olish ularning keyinchalik sogʻligʻini saqlash va hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Allergik kasalliklar surunkali xususiyatga ega boʻlib, ularning yomonlashishi bola rivojlanishi, oʻrganishi va ijtimoiy faoliyatiga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Shu bois, ota-onalar, shifokorlar va taʼlim muassasalari allergiya profilaktikasiga jiddiy eʼtibor qaratishi lozim. Profilaktika choralari orasida allergenlardan himoya qilish, toʻgʻri ovqatlanish, gigiena qoidalariga rioya qilish, bolalarda immunitetni mustahkamlash kabi yoʻnalishlar muhim. Shuningdek, yangi tugʻilgan chaqaloqlarga ona suti bilan oziqlantirish immun tizimini rivojlantirishda katta rol oʻynaydi.

Tahlil va natijalar

Adabiyotlar tahlili va mavjud statistik maʼlumotlar shuni koʻrsatadiki, bolalar oʻrtasida allergik kasalliklar soni soʻnggi 20 yil ichida sezilarli oshgan. Masalan, bronxial astma tarqalishi bolalar orasida ikki barobar koʻpaygan. Bu tendensiya urbanizatsiya, atrof-muhit ifloslanishi va gigiena darajasining oshishi bilan izohlanadi. Shuningdek, oziq-ovqat allergiyalari bolalar orasida keng tarqalganligi aniqlangan, ayniqsa yongʻoq, sut mahsulotlari va tuxumga allergiya

ko'p uchraydi. Tashxislashning ilg'or usullari, xususan, terini sinovlari va laboratoriya tahlillari allergik kasalliklarni erta bosqichda aniqlashga yordam beradi. Oldini olish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar allergiya rivojlanishini sekinlashtirish va simptomlarni yengillashtirishda samarali ekanligi ko'rsatildi. Immunoterapiya va allergenlardan saqlanish eng muhim usullar sifatida tavsiya qilinadi. Shuningdek, ota-onalarning va jamoatchilikning allergik kasalliklar haqida xabardorligini oshirish profilaktika darajasini yaxshilaydi.

Xulosa

Bolalarda allergik kasalliklar sog'liq uchun jiddiy muammo bo'lib, ularning oldini olish bugungi tibbiyot va jamoat sog'lig'i sohasidagi eng dolzarb vazifalardan biridir. Allergik kasalliklarning ko'payishi ko'plab omillar — genetik moyillik, atrof-muhit sharoiti, oziq-ovqat allergenlari va gigiena darajasi bilan bog'liq. Maqolada allergik kasalliklarning asosiy turlari, ularning patogenezi, tashxislash usullari va oldini olish strategiyalari batafsil ko'rib chiqildi. Allergenlardan himoya qilish, immunitetni mustahkamlash, to'g'ri ovqatlanish va sog'lom turmush tarzini olib borish allergik kasalliklarning oldini olishda muhim o'rin tutadi. Bundan tashqari, bolalarda allergik kasalliklarni erta aniqlash va to'g'ri davolash ularning hayot sifatini yaxshilashga, jiddiy asoratlarning oldini olishga yordam beradi. Ota-onalar, shifokorlar va ta'lim muassasalari hamkorligi orqali allergik kasalliklarning oldini olish samaradorligini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. A. M. Kumar, "Pediatrics Allergy and Immunology," Springer, 2021.
2. World Health Organization, "Allergic diseases and asthma," WHO Fact Sheets, 2023.
3. A. Smith va boshqalar, "Epidemiology of pediatric allergies," Journal of Clinical Allergy, vol. 12, no. 4, 2022.

4. N. T. Johnson, "Immunology and Allergic Disorders in Children," Elsevier, 2020.

5. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi, "Bolalarda allergik kasalliklar profilaktikasi bo'yicha tavsiyalar," 2024.